

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію М.М. Головкової
«Кордоцентрична парадигма соціокультурної свідомості в естрадній
пісенній культурі західної української діаспори»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 034 Культурологія**

Сучасна сфера музичної індустрії являє собою синтез емоційної виразності автора і виконавця та диджитал-технологій, в тому числі й штучного інтелекту. Унікальність музики у вирі різних можливостей для її авторства виділяє особливу роль тексту цієї пісні, що народжує сенс. Філософія серця, яка лежить в основі кордоцентричної парадигми соціокультурної свідомості, створює та підтримує цей сенс в контексті творення естрадної пісенної творчості, що особливо важливо в українських діаспорах. Адже популярна масова пісня за кордоном, яка звучить українською мовою та виконується українським виконавцем – це фактично про виробництво та тиражування культурного тексту про українців та їх культурний код. Філософія серця якраз покликана відобразити зміст цього культурного коду за допомогою пісні.

Отже, актуальність запропонованого дослідження про кордоцентричну парадигму соціокультурної свідомості в естрадній пісенній культурі західної української діаспори не викликає сумнівів, адже сприяє глибшому розумінню національної музичної свідомості українців та її репрезентації у формі пісні за межами України. З огляду на це дисертація М. М. Головкової «Кордоцентрична парадигма соціокультурної свідомості в естрадній пісенній культурі західної української діаспори» є важливим науковим доробком, що сприяє систематизації та поглибленню знань у культурологічній царині вивчення та дослідження культурних практик, зокрема естрадної пісенної творчості.

Дисертація М. М. Головкової присвячена культурологічній концептуалізації кордоцентричної парадигми соціокультурної свідомості в естрадній пісенній культурі представників західної української діаспори.

У дисертаційному дослідженні констатовано, що «кордоцентрична парадигма соціокультурної свідомості в естрадній пісенній культурі західної української діаспори і досі лишається поза увагою науковців» (с. 18). Хоча мистецтвознавчі аспекти естрадної пісенної творчості західної української діаспори є широко дослідженими (Н. Федорняк, Г. Карась, В. Чайка та ін.). Тому об'єктом дослідження є естрадна пісенна культура західної української діаспори середини ХХ – першої чверті ХХІ ст., а предметом – кордоцентрична парадигма соціокультурної свідомості, репрезентована в естрадній пісенній культурі представників західної української діаспори.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів та висновків дисертації М. М. Головкової забезпечено використанням в роботі різноманітних джерел інформації у кількості – 282 найменування, з яких 33 джерела є зарубіжними, що засвідчує всебічний пошук та звернення до різних наукових джерел для проведення дослідження. Це, в свою чергу, дало змогу дисертантці досягти поставленої мети дослідження в повній мірі.

Проведене дослідження ґрунтується на застосуванні методів типологічного, гносеологічного, феноменологічного, а також – методу концептуального й когнітивного аналізу. В ході дослідження також використано загальнонаукові методи: аналіз та синтез, порівняння й узагальнення, термінологічний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: *уперше*: в українському культурологічному дискурсі досліджено кордоцентризм естрадної пісенної творчості сучасної західної української діаспори США, Канади та Європи, який донині залишався маловисвітленим і недостатньо обґрунтованим і в історичному, і в теоретичному аспектах; на основі критичного аналізу досліджених категорій авторкою здійснено концептуальне осмислення та сформульовано визначення поняття «кордоцентрична парадигма соціокультурної свідомості»; окреслено світоглядні універсалії естрадної пісенної культури західної української діаспори на основі розуміння кордоцентризму як архетипового принципу національної ментальності й ідентичності; комплексно досліджено пісенну творчість Б. Весоловського,

С. Гумініловича, Квітки Цісик та ін. у контексті особливостей репрезентації кордоцентричної парадигми соціокультурної свідомості в західній українській діаспорі середини ХХ – першої чверті ХХІ ст.; розглянуто культуротворчі проекти музичних гуртів західного українського зарубіжжя крізь призму світоглядно-ментальних детермінант; виявлено вплив філософії серця на формування комеморативних практик сучасної естрадної пісенної культури західної української діаспори; здійснено типологізацію естрадних пісень західної української діаспори на основі категоризацій Н. Більчук та Я. Гнатюка; *уточнено та доповнено* зміст понять «естрадна пісенна культура», «кордоцентризм», «кордоцентрична парадигма соціокультурної свідомості» та ін., розуміння феномена українського кордоцентризму; а також *набули подальшого розвитку* дослідження особливостей естрадної пісенної культури західної української діаспори.

Висновки дисертації можуть бути використані для подальшого наукового осмислення філософії серця у пісенній творчості не тільки західної української діаспори, але й безпосередньо тієї пісенної спадщини, яка була створена на території України. Крім цього, означене дослідження сприятиме створенню спеціалізованих теоретичних курсів для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 034 Культурологія. Дослідження також може бути цікавим з огляду на формування культурних політик та позиціонування України за кордоном як інструмент культурної дипломатії. Адже це про підтримку культурних ініціатив, які спрямовані на емоційну та духовну складову музики в контексті збереження української культурної ідентичності через популярну масову пісню.

Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (282 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 163 сторінки, основного тексту – 201 сторінка.

У першому розділі дисертації дисертантка з'ясовує стан наукового розроблення теми та історіографію досліджуваного питання в логіці культурологічного аналізу. Приділено увагу з'ясуванню суті понять і категорій, які утворюють сучасний науковий дискурс про діаспорознавство, шляхом

звернення до чималої кількості провідних наукових праць дослідників: В. Василенко, В. Дутчак, Г. Карась, Н. Кривда, В. Кубійович, О. Лалак, Ю. Осмачко, О. Панченко, Т. Прокопович, В. Тормахова, Н. Федоряк, О. Чигер та інших. Дисертантка також чітко визначила базові поняття дослідження та розкрила їх зміст: «пісня», «пісенна творчість», «естрадно-вокальне мистецтво», «шоу-мистецтво», «естрадна пісня», «естрадна пісенна культура». Авторка підкреслила особливе значення традицій українського естрадного мистецтва з фольклорними елементами, з огляду на глобалізаційні процеси та творення міжкультурного діалогу за допомогою пісенної творчості. В межах дослідження історіографії опрацьовано чимало музичних альбомів (Б. Веселовського, гурту «Буря», гурту «Дарка та Славко», гурту «The Ukrainians», О. Скрипки, Квітки Цісик та інших), аудіозаписів (С. Гумініловича, Квітки Цісик, Б. Янівського та інших) та матеріалів фестивалів («Toronto Ukrainian Festival», «Ukrainian Independence Day Festival», «Edinburgh Fringe Festival» та інших), задля глибшого розуміння цінності культурних текстів пісенної творчості представників західної української діаспори. В підрозділі 1.2. дисертантка чітко визначає сутність філософії серця (кордоцентрична парадигма) крізь призму досліджень та напрацювань П. Юркевича, а також Д. Чижевського та О. Кульчицького. Дисертантка цілісно аналізує концепцію кордоцентризму, з огляду на наукові праці багатьох авторів та групує ці праці відповідно до проблемних аспектів дослідження. При цьому використовується міждисциплінарний підхід дослідження.

Другий розділ дисертації присвячено дослідженню кордоцентризму як архетипового принципу української ментальності в естрадній пісенній культурі західної української діаспори. В межах розділу дисертантка чітко визначає часові межі дослідження української естрадної пісенної культури, яка отримує свій розвиток у Галичині на початку ХХ ст. Історико-культурний аналіз подій цього часу має значення, з огляду на контекст формування, який закладає тенденції для пісенної творчості того часу та формує майбутнє тло для творчості українських виконавців в діаспорі. Зокрема, авторка з'ясовує генезу української естрадної пісенної культури в цей часовий період (с. 71–72). В другому розділі

підкреслюється, що кордоцентризм варто розглядати як архетиповий принцип, відображений у ментальності українців, що формує відповідні моделі поведінки та формує культурні практики повсякденного життя, зокрема й естрадної пісенної творчості. Тобто, будучи таким принципом, кордоцентризм являє собою основу для ідентичності та її репрезентації у різних видах діяльності. І це не тільки про культурну ідентичність, пам'ять та дипломатію – це про попит у світі на український музичний продукт. Крім цього, авторка ґрунтовно висвітлила прояви кордоцентричного світогляду у естрадній пісенній культурі західної української діаспори (с. 91–92). В цілому, в розділі зосереджено увагу на аналізі естрадної пісенної культури діаспор українців в Канаді та США, що вдало апробує висновки авторки щодо концепції кордоцентризму у пісенній творчості діаспори. Дослідження композиторського та виконавського вимірів діяльності у діаспорі покликане виокремити типи пісень, які являють собою так званий прояв «сердечності» (с. 113–114), що є одним із пунктів новизни в дисертації.

У третьому розділі дисертації досліджуються культуротворчі та комеморативні практики естрадної пісенної культури зарубіжжя. Дисертантка розкриває зміст культуротворчої функції кордоцентризму чи «сердечної мудрості», що пронизує процес творення та обробки естрадної пісні, в основі якої музична народна традиція. В розділі прослідковується культуротворчий потенціал взаємодії української музичної традиції та інших, де проживали музичні автори та виконавці. Проте синтез цих традицій мав в основі саме філософію серця самого автора та композитора, що відображає культурний контекст походження артиста. Авторка виокремлює які саме функції в контексті культуротворчості виконує кордоцентризм в естрадній творчості діаспорян (с. 136). Комеморативні практики розглядаються з огляду на важливість збереження української музичної традиції в діаспорі, яка має свої специфічні риси, а також відтворення культурної ідентичності через естрадну пісенну творчість виконавців та авторів. Кордоцентризм з його емоційністю та щирістю в основі закладає фундамент для самоідентифікації та саморефлексії українців, що народилися і виростили вже закордоном. В цьому полягає практична цінність

запропонованого дослідження різних культурних практики з огляду на їх комеморативну функцію.

Основні положення і результати дисертації викладено у 17-х публікаціях, із них – 7 статей у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі Scopus, 9 статей апробаційного характеру.

У процесі перевірки дисертації та наукових публікацій, опублікованих за темою дисертації, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Хоча дисертаційне дослідження є цілісним за змістом та структурою, слід виокремити деякі зауваження, які можуть слугувати напрямом у продовженні досліджень на обрану тему:

1. В контексті запропонованого дослідження було розкрито зміст чималої кількості понять, зокрема: «естрадна пісня», «масова культура», «популярна культура», «культурна пам'ять», «національна ідентичність», «соціокультурна свідомість», «культурні практики», що дозволяє системно досягати мети дослідження, аргументуючи власні твердження. Проте, варто було б з'ясувати сутність музичного націоналізму в контексті формування культурної ідентичності та її постійної репрезентації через виконавську та композиторську діяльність. Це б дозволило зрозуміти чи можна вважати кордоцентризм з його щирістю та емоційністю, як проявом архетипового принципу, одним з ціннісних пріоритетів, які визначають «українське» в естрадній пісенній культурі діаспори.

2. В дисертаційній роботі визначені зміст, функції та особливості кордоцентризму в контексті естрадної пісенної культури західної діаспори. Вважаємо доречним, використовуючи метод порівняння, необхідність висвітлення особливостей українського кордоцентризму в порівнянні з творчою діяльністю представників інших культур. Наприклад, чим українська щирість та емоційність в пісні відрізняється від суто канадської. Адже інші народи та культури теж орієнтовані на прояв своїх почуттів через пісню. Хоча авторка доречно підкреслює поєднання двох музичних народних традицій у творчості українських діаспорян, які проживали на території сучасної Канади.

3. В дисертації значну увагу приділено розумінню кордоцентризму через його архетипічну сутність як сердечності, що притаманна душі українського народу, його ідентичності. Було б вдалим доповненням визначити морально-етичні орієнтири, які творить така сердечність, наприклад, через тексти пісень та суспільну позицію самих виконавців, що мали українське походження та коріння. Адже мова йде про культурних лідерів, які здатні об'єднувати громаду українців за кордоном.

Незважаючи на висловлені зауваження, робота є завершеною, оригінальним, міждисциплінарним дослідженням, виконаним на належному фаховому рівні.

Дисертація М. М. Головкової «Кордоцентрична парадигма соціокультурної свідомості в естрадній пісенній культурі західної української діаспори» відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Маріанна Михайлівна Головкова заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія.

Офіційний опонент:

**кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
факультету музичних мистецтв
Київської муніципальної
академії естрадного та циркового мистецтв**

Ірина ПАРХОМЕНКО

Місце завідувача
Наказ 154/11
24.11.2025